

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอ่านเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการค้นคว้าหาความรู้ของมนุษย์ ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตเกิดจากผลของการอ่านเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในวัยเด็ก การปลูกฝังนิสัยในการอ่านเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เด็กจะเป็นนักอ่านที่ดีหรือเป็นผู้ที่ไม่ยอมอ่านหนังสือขึ้นอยู่กับ การปลูกฝังนิสัยในการอ่านที่ผู้ใหญ่จะจัดเตรียมไว้ให้ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2526) การปลูกฝังนิสัยในการอ่านของเด็กจะต้องคำนึงถึงความสนใจของเด็กด้วย เพราะความสนใจของเด็กมีบทบาทสำคัญที่จะจูงใจให้เด็กอ่าน โรงเรียนซึ่งเปรียบเสมือนบ้านแห่งที่สองของเด็กเป็นสถานที่ปลูกฝังทัศนคติและความสนใจในด้านต่าง ๆ โรงเรียนจึงควรจัดเตรียมสิ่งที่เด็กต้องการไว้ให้เด็กเลือกอ่าน เพราะลำพังหนังสือแบบเรียน ซึ่งมีเนื้อหาจำกัดย่อมไม่สามารถสนองตอบความต้องการของเด็กได้อย่างเพียงพอ โรงเรียนจึงต้องจัดเตรียมหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กอ่าน ซึ่งเราเรียกกันว่า "หนังสือสำหรับเด็ก" หรือ "หนังสือเด็ก" (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2527)

หนังสือสำหรับเด็กจัดว่าเป็นหนังสืออ่านประกอบเพื่อส่งเสริมความพร้อม ความสนใจ และช่วยในการเรียนวิชาต่าง ๆ ให้แตกฉานลึกซึ้ง กว้างขวางออกไป และเป็นการนำเด็กไปสู่โลกของหนังสือ เท่ากับเป็นการเปิดประตูให้เด็กมีโอกาสก้าวไปสู่โลกแห่งความเจริญงอกงามทางสมอง สติปัญญา ตลอดจนทั้งการจินตนาการทางจิต และอารมณ์ (รัญจวน อินทรกำแหง, 2517) หนังสือสำหรับเด็กนั้น แรงค์ ทองปาน (2526) ได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ร้อยกรอง จัดว่าเป็นบันเทิงคดีชนิดหนึ่ง มีถ้อยคำที่คล้องจองและซ้ำกันเป็นจังหวะ สามารถให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน
2. สารคดี เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้และข้อเท็จจริงต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน
3. บันเทิงคดี เรื่องราวที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน

หนังสือนิทานได้ถูกจัดให้เป็นหนังสืออ่านสนุกสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดี นิทานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา หรือเล่าเพื่อความสนุกสนาน มักจะแฝงไว้ด้วยคติ ข้อคิดในการดำรงชีวิตในสังคมหรือความเชื่อในทางศาสนา (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2516) และหนังสือนิทานจัดว่าเป็นหนังสือที่นักเรียน ระดับประถม และมัธยมศึกษา สนใจอ่านมากที่สุด (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2519) ปัจจุบันสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ได้จัดพิมพ์หนังสือนิทานขึ้นมามากมายในท้องตลาด ดังนั้นในการเลือกหนังสือสำหรับเด็กที่ตีพิมพ์นั้น จะต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้ (บันลือ พุกษะวัน, 2521; ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2523; รัถพร ชิงธาดา, 2531)

1. แก่นเรื่อง
2. โครงเรื่อง
3. ฉากและบรรยากาศ
4. บทสนทนา
5. ภาพประกอบ
6. รูปเล่ม
7. ตัวละคร

โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละครในหนังสือสำหรับเด็กนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะตัวละครจะแสดงพฤติกรรมทำให้เกิดขึ้นตามเค้าโครงเรื่อง สารแนวความคิดที่วางไว้ และโลดแล่นไปตามท้องเรื่อง (หนัทย ดันหยง, 2525) เป็นตัวที่จะคลี่คลายเรื่องปมในท้องเรื่อง ตัวละครจะประกอบด้วยตัวเอก และตัวประกอบ (บันลือ พุกษะวัน, 2521) ซึ่งตัวเอกจะเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในท้องเรื่องเพียงตัวเดียวเท่านั้น ส่วนตัวละครอื่น ๆ ถ้าจะมีจะต้องเกี่ยวข้องกับตัวเอกจริง ๆ (หนัทย ดันหยง, 2525) ตัวละครในหนังสือสำหรับเด็กนั้นอาจจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ แต่ส่วนมากแล้วเด็กจะชอบสิ่งที่มีชีวิตมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละครที่เป็นคนหรือสัตว์ที่แสดงพฤติกรรมแบบคน (ผาสุก มุทธาเมธา, 2530) ตัวละครมีความสำคัญกับเด็กมากเด็กมักจะใช้ตัวละครในหนังสือเป็นตัวแทนในการรับความรักความอบอุ่น ตลอดจนปลูกฝังลักษณะนิสัยต่าง ๆ (Huck and Kuhn, 1977) และใช้สอดแทรกความรู้สึกลงจิตใจที่ขาดหายไปได้อีกด้วย (รัญจวน อินทรกำแหง, 2517) ส่วนในแง่ของการเรียนรู้ในตัวละครก็มีส่วนเกี่ยวข้องเพราะถ้าเด็กได้อ่านเรื่องที่มีตัวเอกที่เด็กชอบเป็นตัวดำเนินเรื่องก็จะช่วยให้การเรียนรู้และความคงทนในการจำได้มากขึ้น (เผชิญ สังข์น้อย, 2527) อีกทั้งเรายังใช้ตัวเอกในเรื่องมาเป็นตัวแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านจริยศึกษาของเด็กได้อีกด้วย (พริ้มเพรา นิตรมร, 2526; วิเชียร วงษ์ชมพู, 2528)

ตัวละครกับเด็กมีความสัมพันธ์กันได้นั้น เกิดจากลักษณะนิสัยของเด็กที่เรียนรู้ด้วยการสังเกต (observational learning) ด้วยการเฝ้าดูพฤติกรรมของตัวแบบทางสังคม และเลือกพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตน ตัวแบบที่เด็กเลือกใช้ในการเลียนแบบพฤติกรรมนั้นได้มาจากตัวแบบที่มีชีวิตจริง (life models) และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (symbolic models) (Bandura, quoted in Shaffer, 1985) ตัวละครในนิทานเองก็เป็นตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ที่จะใช้เลียนแบบได้เช่นกัน (กึ่งแก้ว อุตถากร, 2513) โดยเฉพาะการเลียนแบบเพื่อพัฒนาบทบาททางเพศ เด็กจะเริ่มเลียนแบบจากผู้ใกล้ชิด ที่เขาได้พบเห็นในครอบครัวและเมื่อเขาเติบโตขึ้นเด็กก็ขยายการเลียนแบบพฤติกรรมตามเพศของตนอย่างกว้างขวางขึ้น บุคคลที่ถูกเด็กใช้เป็นตัวแบบก็จะเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งสื่อมวลชนต่าง ๆ ด้วย (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2530) เพศถือว่าเป็นความแตกต่างที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ (Maccoby and Jacklin, 1972) เด็กเมื่อเขาเกิดมาเขาจะไม่รู้ตัวของเขาเป็นเพศอะไร จนกระทั่งเมื่อเขาอายุได้ 5 - 7 ปี เขาจึงรู้ว่าตัวของเขาเป็นเพศอะไร ประกอบกับสังคมที่อยู่รอบตัวก็จะเป็นแรงกดดันที่ทำให้เขาหลีกเลี่ยงกิริยาอาการที่ไม่เหมาะสมกับเพศ และเด็กมุ่งเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้ผลดีกับเขามากกว่าพฤติกรรมที่ให้โทษกับเขา ดังนั้นเด็กจึงทุ่มเทความตั้งใจความสนใจไปสู่ตัวแบบที่เป็นเพศเดียวกับเขามากกว่าต่างเพศ (Grusec and Brinker 1972, quoted in Shaffer, 1985)

ตัวเอกที่อยู่ในรูปของตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ก็เช่นเดียวกัน เด็กส่วนมากจะเลือกตัวเอกที่เป็นเพศเดียวกับตนเองมากกว่าเพศตรงข้าม จากงานวิจัยของ Maccoby และ Wilson (1957) พบว่า ในการดูภาพยนตร์เด็กจะเลือกเลียนแบบตัวเอกที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตนเอง เป็นตัวแบบสำหรับการมีความรู้สึกร่วมในเรื่องราวนั้น ๆ ช่วยให้การเรียนรู้และจดจำพฤติกรรมของตัวเอกได้ดีขึ้น โดยเฉพาะเด็กผู้ชายจะมีความสนใจในตัวเอกเพศเดียวกับตนมากกว่าที่เด็กผู้หญิงสนใจ และในงานวิจัยของ Jennings (1975) ก็พบว่าเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงชอบฟังเรื่องราวที่ตัวเอกเป็นเพศเดียวกับตนเองมากกว่าเพศตรงข้าม นอกจากนั้นจากงานวิจัยของ McArthur และ Eisen (1976) พบว่าเด็กผู้ชายใช้เวลากระทำพฤติกรรมที่ได้รับฟังเป็นเวลานานขึ้น เมื่อเขาได้รับฟังเรื่องราวที่ตัวเอกเป็นเพศชายมากกว่าที่เป็นเพศหญิง ถึงแม้ว่าเรื่องที่ฟังจะมีเนื้อหาเหมือนกันก็ตามในการอ่านก็เช่นกัน Yoder (1978) ได้ศึกษาพบว่า เพศของตัวเอกมีอิทธิพลกับความสนใจในการอ่านของเด็ก และเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเลือกอ่านหนังสือเล่มนั้น โดยเด็กผู้ชายมีแนวโน้มที่สนใจอ่านหนังสือที่มีตัวเอกเป็นเพศเดียวกับตน ซึ่งความสนใจในการอ่านเป็นสิ่งสำคัญที่จะมองข้ามไม่ได้ เพราะถ้าได้อ่านในสิ่งที่ตนเองสนใจมากเท่าใด ก็จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องราวที่อ่านได้มากขึ้นเท่านั้น (Jungeblut and Coleman, 1965; Pearson and Johnson, 1974) จากงานวิจัยของ Steven (1980) พบว่า ความเข้าใจในการอ่านนั้นสามารถเพิ่มมากขึ้น

ถ้าผู้อ่านได้อ่านเรื่องที่เขาสงใจ ไม่ว่าเด็กจะมีระดับความสามารถในการอ่านสูงหรือต่ำ และจากงานวิจัยของ Asher และ Markell (1974) ที่ทำการศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศในเรื่องของความสามารถในการอ่าน พบว่า เด็กผู้ชายถ้ามีความสนใจในเรื่องที่อ่านต่ำก็มีความเข้าใจในการอ่านต่ำด้วย ส่วนเด็กผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่สนใจมากหรือน้อยความเข้าใจในการอ่านไม่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กผู้ชายจะได้รับผลกระทบมากกว่า เมื่อเขาไม่ได้อ่านเรื่องที่เขาสงใจ ดังนั้นเพศของตัวเอกในเรื่องที่อ่านน่าที่จะมีผลต่อความเข้าใจในการอ่านด้วย ซึ่งในปี 1988 Bleakley, Westerbery และ Hopkins ได้ศึกษาผลของเพศตัวเอกในเรื่องที่มีผลต่อความสนใจ และความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนเกรด 5 ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กผู้ชายจะมีความสนใจน้อยมากต่อเรื่องที่มีเพศหญิงเป็นตัวเอก ส่วนเด็กผู้หญิงก็มีความสนใจน้อยลง เมื่อมีตัวเอกเป็นเพศชาย แต่ไม่เด่นชัดเท่ากับเด็กชาย และความเข้าใจในการอ่านไม่แตกต่างกัน แต่ก็มีแนวโน้มที่น่าสนใจ นับว่าเพศของตัวเอกในหนังสือเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในหนังสือเด็ก เพราะในการสร้างตัวละครจะต้องคำนึงถึงเพศและอายุของเด็กเป็นบรรทัดฐานในการสร้าง (ปราณี เชียงทอง, 2526)

เด็กในช่วงอายุ 9 ถึง 11 ปี เป็นวัยที่น่าจะส่งผลต่อเพศตัวเอกมากที่สุดเพราะเป็นช่วงที่เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายจะแสดงความเป็นอริซึ่งกันและกัน เด็กจะเกิดความเกลียดเพศตรงข้าม (พยอม อิงคตานุวัฒน์, 2524) เริ่มแยกกันเล่น แยกทำกิจกรรม โดยจับกันเป็นกลุ่มเด็กหญิงและกลุ่มเด็กชาย (จันทมาศ ชื่นบุญ และคณะ, 2515) และเด็กพยายามที่จะยกย่องเชิดชูเกียรติคุณของเพศของตน และจะแสดงความรู้สึกที่เป็นสมาชิกของเพศอย่างชัดเจนที่สุด (มูคินา, วาเลรียา, 2528) นอกจากนั้นเด็กในวัยนี้มีพฤติกรรมในการเลียนแบบที่น่าสนใจ คือ จะเอาเด็กรุ่นเดียวกับตน หรือแก่กว่าตนเล็กน้อยเป็นแบบ แต่ไม่ยอมเลียนแบบเด็กที่เล็กกว่าตน หรือผู้ใหญ่กว่าตน และเด็กในวัยนี้ยังเป็นวัยที่ชอบอ่านหนังสือเด็กมากที่สุด (ทวิรัสมิ์ ธนาคม, 2525) ซึ่งน่าที่จะส่งผลต่อตัวเอกในเรื่องที่อ่านด้วย

นอกจากเพศของตัวเอกในเรื่องแล้ว สิ่งที่น่าสนใจควบคู่กันไปก็คือ วัยของตัวเอกเพราะจากการศึกษาพบว่า วัยของตัวเอกก็เป็นลักษณะหนึ่งที่เด็กให้ความสนใจ (Maccoby, Wilson and Burton, 1958) และจากงานวิจัย Leng (1965) ก็พบว่าเด็กมีพฤติกรรมในการเลือกอ่านหนังสือที่มีตัวเอกวัยต่าง ๆ กันไปตามเพศและวัยของตน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านหนังสือสำหรับเด็กได้ให้ความสำคัญกับวัยของตัวเอกเช่นกัน โดยให้คำแนะนำไว้ว่า ตัวละครควรอยู่ในวัยเดียวกันกับ

เด็กหรือใกล้เคียงกับเด็ก (บันลือ พลฤษะวัน, 2521; จวีวรรณ คูหาภินันท์, 2527; ผาสุก มุทธาเมธา, 2530) แต่ Jafa (1980) ได้กล่าวไว้ว่าตัวละครจะอยู่ในวัยเด็กหรือวัยผู้ใหญ่ก็ได้ แต่จะต้องคงรักษาความเป็นธรรมชาติของตัวละครไว้

ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับเพศและวัยของตัวเอกในเรื่อง จะเป็นแนวทางในการเลือกลักษณะของตัวเอกที่เหมาะสมกับการอ่านของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์จากการอ่านหนังสือนิทานมากที่สุด และนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในสื่อการสอนประเภทอื่น ๆ ก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากในวงการศึกษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของตัวเอกในหนังสือนิทานกับเพศของผู้เรียนที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

สมมติฐานในการวิจัย

1. นักเรียนที่มีเพศต่างกัน เมื่ออ่านหนังสือนิทานที่มีลักษณะของตัวเอกต่างกัน จะมีความเข้าใจในการอ่านแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่มีเพศต่างกัน เมื่ออ่านหนังสือนิทาน จะมีความเข้าใจในการอ่านแตกต่างกัน
3. นักเรียนที่อ่านหนังสือนิทานที่มีลักษณะของตัวเอกต่างกัน จะมีความเข้าใจในการอ่านแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดบึงทองหลวง โรงเรียนวัดลาดปลาเค้า และโรงเรียนวัดลาดพร้าว สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2533
2. ลักษณะของตัวเอกในหนังสือนิทาน มี 4 ลักษณะคือ ผู้ใหญ่เพศชาย ผู้ใหญ่เพศหญิง เด็กเพศชาย และเด็กเพศหญิง

3. ความเข้าใจในการอ่านวัดด้วยแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ
4. เนื้อหาในหนังสือนิทานที่ใช้ในครั้งนี้จะ เป็น ประเภทมีคติสอนใจ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. หนังสือนิทาน หมายถึง หนังสือที่มีภาพประกอบเนื้อเรื่อง ซึ่งเขียนจากเรื่องราวที่ผูกขึ้นหรือเล่าสืบต่อกันมา แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ของมนุษย์และสะท้อนภาพสังคมได้ชัดเจน มีโครงเรื่องเดียวอ่านแล้วเข้าใจได้ข้อคิดหรือคติเตือนใจ ไม่ใช่หนังสือเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบ

2. ตัวเอกในเรื่อง หมายถึง ตัวละครที่เป็นตัวนำในหนังสือนิทาน โดยจะเป็นตัวละครที่แสดงพฤติกรรมออกมาตามลักษณะนิสัย ตามลักษณะเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมอันต่อเนื่องเป็นโครงเรื่อง ประกอบไปด้วยกิริยาอาการ การผจญภัย การแก้ปัญหาคลี่คลายเงื่อนไขในเรื่อง

3. ลักษณะของตัวเอก หมายถึง ลักษณะเพศและวัยของตัวละครที่เป็นตัวนำในหนังสือนิทาน

4. หนังสือนิทานที่มีลักษณะตัวเอกต่างกัน หมายถึง หนังสือนิทานที่ดำเนินเรื่องด้วยตัวเอกที่เป็นผู้ใหญ่เพศชาย ตัวเอกที่เป็นผู้ใหญ่เพศหญิง ตัวเอกที่เป็นเด็กเพศชาย และตัวเอกที่เป็นเด็กเพศหญิง

5. ความเข้าใจในการอ่าน หมายถึง การเข้าใจความหมายของข้อความที่อ่านโดยสามารถตอบคำถามในแบบทดสอบความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกใช้ลักษณะตัวเอกที่เหมาะสม สำหรับผู้สร้างหนังสือนิทานที่มีภาพประกอบสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกใช้ลักษณะของตัวเอก เพื่อเป็นตัวดำเนินเรื่องสำหรับสื่อการสอนชนิดต่าง ๆ